

Christophe Dufresnes: Amphibians of Europe, North Africa & the Middle East a Obojživelníci. Obrazový průvodce, 139 druhů

V r. 2019 vyšla v Londýně útlá kniha nevelkého formátu, ale zajímavého obsahu – fotografický průvodce obojživelníků Evropy, severní Afriky a Blízkého východu. Francouzsko-švýcarský batracholog a herpetolog Christophe Dufresnes (nyní působící na univerzitě v čínském Nankingu) v ní stručnou, ale přehlednou formou představuje všechny v té době rozlišované druhy i běžně uváděné poddruhy obojživelníků západní části palearktické oblasti; není zde zahrnuta Střední Asie, která se někdy také řadí k západnímu palearktu. Postupně vyšly francouzská a španělská jazyková mutace této publikace a v r. 2021 byla vydána česká verze pod výše uvedeným zkráceným názvem. Knihu přeložil Zdeněk Kymla, pracovník pražské zoologické zahrady. Tato česká mutace má větší formát než původní předloha, což lze hodnotit pozitivně vzhledem k názornějšímu zobrazení fotografií, na nichž je průvodce postaven. I tak jsou doplňující snímky zaměřené na detaily, varianty zbarvení nebo rozmnožovací stadia stále poměrně malé, což je vzhledem k účelu knihy škoda. Někdy bývají příručky a klíče pro určování druhů v terénu neprakticky objemné, u anglické předlohy však snaha o úsporný formát přešla trochu do opačného extrému.

Úvodní kapitoly informují o evoluci a systému obojživelníků a o rozmanitosti skupiny v západním palearktu, doplňuje je fylogenetický strom čeledi a mapy s vyznačením významných biogeografických regionů a se znázorněním druhové pestrosti obojživelníků v této oblasti. Následují kapitoly o životním cyklu a rozmnožování s kresbami životního cyklu žab a ocasatých obojživelníků a morfologie (v překladu trochu nepřesně nadepsané jako anatomie) vnějších znaků na těle dospělců a larev. Nechybí kapitola o ohrožení a ochraně, zahrnující i příklady zavlečených a invazivních organismů. Ve speciální části věnované jednotlivým druhům jsou zastoupeny rovněž nepůvodní druhy obojživelníků – v některých oblastech Evropy došlo k naturalizaci populací afrotropické drápatky vodní (*Xenopus laevis*), chované jako laboratorní zvíře (najdeme ji např. na Sicílii nebo v západní Francii). Nebezpečné je šíření severoamerického skokana volského (*Lithobates catesbeianus*) v Pádské nížině nebo na Krétě, kde ohrožuje konkurenčním a predačním tlakem původní druhy žab. Úvodní kapitoly končí terminologickým slovníkem, v závěru knihy pak nechybí seznam použité literatury ani rejstříky vědeckých a českých (resp. anglických) jmen obojživelníků.

Podstatnou část knihy tvoří představení konkrétních druhů. Stručně jsou charakterizovány i čeledi, případně rody a druhové

skupiny. Za pozornost stojí fylogenetické stromy ukazující příbuzenské vztahy západopalearktických druhů. Každému druhu je věnována jedna strana. Základem je větší fotografie s číselnými značkami odkazujícími na popis určovacích znaků v textu. Obvykle dva malé doplňující snímky pak znázorňují případnou variabilitu zbarvení nebo morfologické detaily, někdy též larvy (pulce), snůšky vajec, případně typický biotop sloužící jako rozmnožovací stanoviště (jejich ukázky bývají také u charakteristik čeledi a rodů). Text u jednotlivých druhů tvoří dvě části. První stručně přibližuje taxon, s nějakou zajímavostí o jeho výskytu, způsobu života nebo specifickém faktoru ohrožení. Výběr informací zde bývá relativně namátkový. V druhém sloupci najdeme určovací znaky (očíslované podle fotografií), velikost druhu, prostředí, období rozmnožování, pohlavní rozdíly, popis hlasových projevů, průběh rozmnožování, popis larev a údaj o případném zařazení do kategorií ohrožení podle Červeného seznamu IUCN. Důležitá je mapa rozšíření druhu v západním palearktu. Poslední kapitolu publikace tvoří přehled poddruhů – tato část je pojata převážně graficky, obsahuje fotografie a mapy s různě barevnými areály jednotlivých poddruhů.

Celkem je v knize představeno 139 druhů a u některých z nich pak poddruhy. Nechybějí různé taxonomické novinky, jako např. blatnička *Pelodytes atlanticus* (popsaná v r. 2017), blatnice *Pelobates vespertinus* a *P. balcanicus* (odlišené jako samostatné druhy v r. 2010 a 2019), rosničky *Hyla felixarabica* (2010) nebo *H. perrii* (2018), ropucha *Bufo spinosus* (2012),

1 Současný areál rosničky zelené (*Hyla arborea*) zahrnuje část střední, západní a jižní Evropy. Rosničky z dalších oblastí, dříve řazené k r. zelené, jsou nyní chápány jako jiné druhy.

2 Ropucha zelená (*Bufo viridis*). Navzdory velmi podrobným výzkumům zůstávají v taxonomii druhového komplexu ropuchy zelené určité nejasnosti.

skokan *Pelophylax cypriensis* (2012) nebo čolci jako *Lissotriton graecus* (2017), *Triturus ivanbureschi* (2013) či *T. anaticus* (2016). Autor zároveň upozorňuje, že intenzivní výzkum moderními metodami pokračuje a lze proto očekávat další změny. K čemuž také už došlo, od doby vydání anglické verze (2019) bylo publikováno hned několik změn, které v rámci překladu do české mutace nebyly zohledněny – u některých dříve uváděných druhů byla zjištěna nedostatečná míra reprodukční (genetické) izolace a byly přehodnoceny na úroveň poddruhů – např. diskoglosové *Discoglossus galganoi galganoi* a *D. g. jeanneae*, blatničky *Pelodytes punctatus punctatus* a *P. p. hespericus*, ropuchy *Bufo boulengeri boulengeri* a *B. b. siculus* nebo rosničky *H. intermedia intermedia* a *H. i. perrii* (informace k těmto změnám souhrnně uvádějí Jeroen Speybroeck a kol. 2020). Naopak u jiných dosavadních poddruhů byla mimo jiné potvrzena vysoká úroveň genetické stability a reprodukční izolace, takže jsou nyní rozlišovány jako druhy ropuška *Alytes almogavarii* (v knihách ještě *A. obstetricans almogavarii*) a skokan *Rana parvipalmata* (původně *R. temporaria parvipalmata*). Došlo i k popisu nových druhů a poddruhů – blatnice *Pelobates*

balcanicus chloee (2019), ropuchy *Bufo* *cypriensis* (2019) a *B. viridis dionysi* (2020; viz Dufresnes a kol. 2019, Litvinchuk a kol. 2019 a Dufresnes, Probonas a Strachinis 2020). U některých taxonomicky komplikovaných skupin se další změny očekávají – hlavně u několika druhových komplexů zelených skokanů rodu *Pelophylax*. Nelze proto např. vyloučit, že změnu vědeckého jména můžeme čekat i u našeho skokana skřehotavého (zatím *P. ridibundus*, ale tato druhová skupina by mohla být reálně rozčleněna a typová lokalita ke jménu *Rana ridibunda* Pallas, 1771, leží ve východní části areálu komplexu, kolem ústí řek Volha a Ural do Kaspického moře). Relativně velké množství podobných taxonomických novinek z Evropy a přilehlého okolí je poměrně zajímavé, protože diverzita obojživelníků západního palearktu není ve srovnání s jinými oblastmi světa (hlavně tropickými) nijak vysoká (byla značně ochuzena v dobách ledových). Aktualizované vydání knihy by proto již nyní, krátce po prvním vydání, obsahovalo trochu jinou sestavu druhů a poddruhů.

Celkové hodnocení knihy vyznívá určitě pozitivně (až na zmíněnou velikost fotografií), přesto je třeba upozornit na některé nedostatky, které najdeme v českém vydání. Na obr. 5 (str. 13) s anatomii, resp. správně morfologií dospěle žáby došlo k záměně popisů (textové dosazby) mezi patními hrboly a plovací blánou na končetině. Chybné je zobrazení mapy rozšíření blatnice *Pelobates vespertinus* na str. 57 – omylem zde najdeme mapu areálu blatnice syrské (*P. syriacus*, u ní na str. 59 je mapa správně). Tato chyba zůstala v české publikaci neopravena. Na str. 62 je zavádějící informace o areálu rosničky italské (*H. intermedia*): „široce rozšířená v Itálii, ve Slovinsku a Švýcarsku“. V anglické verzi se uvádí, že obývá poloostrovní Itálii jižně od Apenin a Sicílii (čemuž odpovídá i znázornění na mapě obou jazykových verzí knihy). Do Švýcarska a Slovinska ve skutečnosti zasahuje z Pádské nížiny rosnička *H. perrini* (blíže na str. 63). Ta byla popsána jako druh vyčleněním jedné fylogenetické linie od *H. intermedia*, což pravděpodobně způsobilo tuto formulaci. Podle některých názorů (např. Speybroeck a kol. 2020) půjde navíc spíše o poddruhy rosničky italské *H. i. intermedia* a *H. i. perrini*, v recenzované knize však bylo pojetí samostatných druhů, a tudíž v českém pře-

3 Rovněž u skokana skřehotavého (*Pelophylax ridibundus*) lze očekávat vzhledem k probíhajícímu výzkumu změny taxonomie i nomenklatury.

4 V severní Africe nenajdeme mnoho druhů obojživelníků, v Maroku žije např. žebrovník Waltlův (*Pleurodeles waltli*). Snímky A. Funka

kladu s nepřesnou informací. Na str. 87 je mezi určovacími znaky skokana hnědého (*R. temporaria*) svíslá zornička oka – ve skutečnosti ji má podélnou, jak správně uvádí anglická předloha.

Určité otazníky vyvstávají i ve volbě některých českých názvů taxonů. Česká jména živočichů sice nemají závazná pravidla, ale pro obojživelníky můžeme nalézt alespoň doporučení v publikaci Jiřího Moravce České názvy živočichů IV. Obojživelníci (Amphibia) z r. 2001 (Národní muzeum, Praha). Na str. 132 recenzované knihy byl použit doslovný překlad označení skupiny tzv. velkých čolků rodu *Triturus* jako „čolci s hřbetním hřebenem“ (v angličtině Crested Newts), hřbetní hřeben ale mají samci i mnoho jiných rodů čolků. Pro čeleď Alytidae byl navržen název pestrankovití (také v taxonomické internetové databázi na www.biolib.cz). V současném pojetí čeleď zahrnuje ropušky (*Alytes*), diskoglosy (*Discoglossus*, v BioLib i jako žabky) a diskoglosa či žabku rodu *Latonina*. Dříve se pro diskoglosy používalo označení žáby nebo žabky terčojazyčné a pestré – z toho lze odvodit jméno pestranky, ale jednotlivé rody se česky nazývají jinak (viz také Moravec 2001). Proto by bylo pro čeleď Alytidae logičtější pojmenování ropuškovití podle ropušek rodu *Alytes* (v době vydání knihy J. Moravce bylo pojetí čeledi jiné – kuřkovití, nyní jsou kuřky vyčleňovány jako čeleď Bombinatoridae). Anebo mělo být důsledně navrženo jméno pestranky místo diskoglosy a žabek. U rodu *Calotriton* jsou názvy mlok bradavičnatý (*C. asper*) a mlok *C. arnoldi*, přitom tento rod nepatří mezi klasické mloky z podčeledi Salamandrinae, ale do podčeledi Pleurodelinae, kam se řadí různí čolci, pačolci, trnočolci nebo žebrovníci. Jiří Moravec (2001) navrhol jméno čolek pyrenejský s tím, že ve starší literatuře se objevovaly i názvy č. bradavičtý a č. bradavičnatý. Rovněž v anglické předloze knihy Ch. Dufresnese je uvedeno Pyrenean Newt (pyrenejský čolek) a Montseny Newt (čolek z pohoří Montseny). Navíc i v českém pře-

kladu se rod *Calotriton* uvádí spolu s čolky rodu *Euproctus* a žebrovníky rodu *Pleurodeles* ve společné kapitole Čolci z potoků a žebrovníci. Fylogeneticky patří rodu *Calotriton* do příbuzenstva už zmíněných čolků rodu *Triturus*. V českém překladu (viz také BioLib) najdeme dále jméno čolek balkánský u druhu *T. karelinii* (podle J. Moravce čolek Karelínův). Jde však o zastaralé označení, protože původně byl *T. karelinii* chápán jako široce pojatý druh rozšířený od jihovýchodního Balkánu přes Malou Asii až po Kavkaz a Krym. Nyní jde o tři různé druhy – na jihovýchodě Balkánského poloostrova a západě Malé Asie žije *T. ivanbureschi* (u něho by bylo možné použít diskutované jméno čolek balkánský, případně č. Burešův – v recenzované knize české jméno nemá), na severu Malé Asie *T. anatolicus* (také bez českého názvu, v úvodu připadá jméno čolek anatolský) a *T. karelinii* v užším pojetí „zbyl“ areálově jen v oblasti Kavkazu, Kaspického moře a na Krymu. Proto se k němu jméno čolek balkánský nehodí. Pro fylogeneticky unikátní apeninské mloky rodu *Salamandrina* (samostatná podčeleď Salamandrinae), z angličtiny brýlové mloky, navrhoval J. Moravec (2001) jméno mlok čtyřprstý (*S. terdigitata*) s tím, že ve starší literatuře byly i názvy mločků brýlový a m. brýlový. Tato jména jsou nyní použita v překladu recenzované knihy (a opět v BioLib) – mločků brýlový u *S. perspicillata* a m. brýlový u *S. terdigitata*. Což není pro dva různé druhy příliš praktické a v češtině se tradičně jako mločci označují jiná čeleď (Plethodontidae), přičemž její zástupci se v Evropě vyskytují také shodou okolností na Apeninském poloostrově (a na Sardinii). K překlepu pak došlo ještě na str. 197, kde je u poddruhů *Rana arvalis* uveden skokan štíhlý místo s. ostronosého.

Přestože tedy můžeme najít v překladu Obojživelníků Ch. Dufresnese různé nedostatky nebo nesrovnalosti, celkově lze obrazového průvodce doporučit zájemcům o tuto skupinu živočichů, v současnosti globálně (i lokálně) značně ohroženou, jako zajímavou publikaci.

Bloomsbury Publishing, Londýn 2019; Euromedia Group, Praha 2021, 224 str. Doporučená cena 359 Kč

Použitá literatura uvedena na webové stránce Živý.